

**Сот орындаушыларының шешімдерін, әрекеттерін (әрекетсіздігін)
даулау бойынша әкімшілік істерді қарау бойынша қысқаша талдау**

1. СТАТИСТИКА. 2023 жылдың бірінші жартыжылдығында республика соттарына барлығы **4 360** талап қою түскен (2022 жылдың бірінші жартыжылдығында 4217 талап қою). Ағымдағы жылы келіп түскен талап қоюлардың көрсеткіші 3%-ға өскен (143). Бұл өсім елеулі болып табылмайды. Бірақ атқарушылық әрекеттердің сапасының нашарлау үрдісі байқалады.

Ең көп келіп түскен шағымдар Алматы – 920, Астана қалаларында – 672.

Аймақтар бөлінісінде талдау жүргізілген істер санаты бойынша келіп түскен талап қоюлардың саны:

Жоқ.	Аймақ	Келіп түсті
1.	Ақмола облысы	196
2.	Астана қаласы	672
3.	Ақтөбе облысы	148
4.	Алматы қаласы	920
5.	Алматы облысы	447
6.	Атырау облысы	118
7.	Шығыс Қазақстан облысы	118
8.	Жамбыл облысы	131
9.	Батыс Қазақстан облысы	107
10.	Қарағанды облысы	235
11.	Қостанай облысы	169
12.	Қызылорда облысы	143
13.	Маңғыстау облысы	136
14.	Павлодар облысы	143
15.	Солтүстік Қазақстан облысы	105
16.	Түркістан облысы	129
17.	Шымкент қаласы	205
18.	Абай ауданы	98
19.	Жетісу облысы	114
20.	Ұлытау облысы	26

Шағымдардың кішігірім өсімін ескерсек, мегаполистердегі сот орындаушыларының (СО) қызметіне қатысты тұрғындар арасында сұрақтар туындайды.

Сонымен қатар аймақтар (масштаб, қала) бөлінісінде келіп түскен талап қоюлардың пропорционалды емес екендігі байқалады. Мәселен, ШҚО-ға 118 талап қою түссе, Атырау облысында да осындай талап қоюлар легі байқалады.

Бірінші сатыдағы соттармен аяқталған істердің саны *(соның ішінде шешім шығару, талап қоюларды қайтару, тараптарды татуластыру арқылы қаралғандар және соттылығы бойынша жіберілгендер)*.

СО әрекетіне келіп түскен шағымдардың жалпы санынан сот практикасында ең жиі кездесетін талап қоюлар мыналар:

- алимент өндіру;
- мәжбүрлеу шараларын қолдану;
- тыйым салынған мүлікті сату;
- атқарушылық санкцияны, орындау шығындарын, СО қызметі үшін айыппұлдар мен төлем сомасын өндіру және олардың мөлшерін анықтау.

Талдау жүргізілген кезеңде **барлығы 4 070 іс немесе 93% аяқталған** (2022 -3986):

шешімдер шығару арқылы – 1 106 немесе 27 % (2022 ж. - 1317) : **477 іс немесе 43 % бойынша талаптар қанағаттандырылған** (2022 ж. – 624), оның ішінде ішінара – 156 (2022 ж. – 258), **629** немесе 57% – қанағаттандырудан бас тартылған (2022 ж. – 292);

талап қоюларды қайтару арқылы *(татуласуды есепке алмағанда)* – 1996 немесе 49% (2022-1368), тараптардың татуласуымен – 986 немесе 24% (2022 ж. – 1278), соттылығы бойынша жіберілген – 13 немесе 0,3% (2022 ж. – 23).

Аталған көрсеткіштерден шешімдер мен татуласулар санының 503-ке (211 және 292) төмендеуі байқалады, алайда қайтарылғандардың көрсеткіші

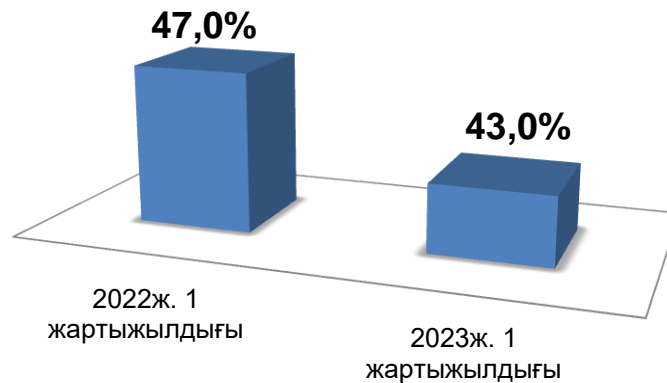
кері қайтарып алынған талап қоюлар есебінен 628-ге өскен (2023 - 1254, 2022 - 999). Соңғы көрсеткіш көбінесе дауды нақты реттеумен байланысты.

Әкімшілік сот төрелігінің қағидаттары мен әкімшілік сот ісін жүргізу құралдарын пайдалана отырып, ӘРПК ережелері бойынша талдау жүргізілген даулар санатын қарау осы санаттағы істерді қарау нәтижелеріне оң әсерін тигізді.

Соттың белсенді рөлі принципін жүзеге асыру дауды соттың шешуіне немесе дауды соттан тыс реттеуге байланысты талап қоюды кері қайтарып алуға ықпал етеді. Мысалы, СО өзі даулы актіні жояды немесе даудың туындамауына ықпал ететін әрекеттерді жасайды.

Сотта СО-ның әкімшілік қалауды қолдану арқылы 55% немесе 2240 іс шешілген (1254 – талап қоюдан бас тартуға байланысты қайтарылғандар, 986 – татуласу). Бұл даулар сотқа дейін шешілуі мүмкін еді.

2022-2023 жылдар кезеңінде талдау жүргізілген істер санаты бойынша талап қоюларды қанағаттандыру

Расталған шағымдар санының артуы 4%-ға азайғанымен, СО-ның жұмысының сапасын көрсетеді. Бұған дәлелдеу ерекшеліктері ретіндегі ӘРПК қағидаттарын (соттың белсенді рөлі, әділдік, мөлшерлестік, сенім құқығын қорғау және т.б.) әкімшілік процесс, тетіктер шеңберінде қолдану әсер етті.

Сот шешімдері пайдасына шығарылғандар:

- жеке тұлғалар 334 немесе 70%;

- заңды тұлғалар 143 немесе 30%;
- кәсіпкерлік субъектілері 129 немесе 27%;
- мемлекеттік органдар 14 немесе 2,9%;
- ЖАО 1 немесе 0,2%;
- ОМО 13 немесе 2,7%.

Бірінші сатыдағы соттардың талап қоюларды қайтаруы.

Талдау жүргізілген кезеңде соттар **1996** (2022 ж. – 1368) талап қоюды қайтарған. Бұл аяқталған істердің жалпы санынан **49% құрайды.**

Аталған көрсеткіш 628 іске көбейген.

Ең көп қайтарулар:

- ❖ талап қоюшы берген талап қоюды кері қайтарып алса – **1254** (2022-638);
- ❖ сот талап қоюды беруге өткізіп алынған мерзімді қалпына келтіруден бас тартқан – **282** (2022-147);
- ❖ іс әкімшілік сот ісін жүргізу тәртібімен қарауға жатпайды – **205** (2022-71);
- ❖ арызға оған қол қоюға немесе оны ұсынуға өкілеттітері жоқ адам қол қойған **80** (2022-18);
- ❖ іс осы соттың соттылығына жатпаса – **46** (2022-53);
- ❖ дәлелді себепсіз сотқа талап қою мерзімін өткізіп алу – **41** (2022-24);
- ❖ басқа негіздер бойынша 20-дан аспайды.

Ең көп қайтарылған талап қоюлар Алматы – 299, Астана қалаларында – 135.

Осы негіз бойынша қайтарылған талап қоюлардың ең жоғары пайызы Түркістан (41%), Қостанай (40) облыстарында.

Даулардың талдау жүргізілген санаты бойынша ӘРПК-нің белгілеген татуластыру құқығы істердің айтарлықтай санын татуласу жолымен шешуге мүмкіндік береді. Татуласу арқылы **986 іс немесе 24%** (2022-1278 ж.) аяқталған (9-тармақша), оның ішінде тараптар арасында:

медиациялық келісім – 873 немесе 88,5 % (2022-1143);

татуласу келісімдері – 100 немесе 10,1% (2022 ж.-124);

партисипативтік рәсім тәртібімен реттеу туралы келісім – 3 немесе 0,3% (2022 ж. – 11 іс).

Бұл ретте ең жоғарғы көрсеткіш Астанада – 215, Алматы облысында – 184, Алматыда – 144 екенін атап өткен жөн.

Соттың белсенді рөлі қағидатын енгізу және соттардың татуластыру рәсімдерін жүргізу алгоритмдерін қолдануы дауды сот шешім шығарусыз карауға мүмкіндік береді.

Сонымен, егер барлық санаттағы істер бойынша татуласулардың саны **1 822 болса** немесе **12%** (2022 - 2000 ж.), оның ішінде **50%** татуластыру СО әрекетіне (әрекетсіздігіне) шағымдану бойынша даулар санатына жатады.

Татуласу және кері қайтарып алу сияқты көрсеткіштерді талдау СО-ның бұл мәселелерді сотқа дейінгі тәртіпте шешуге мүмкіндігі мен ниеті бар екенін көрсетеді.

Аталған көрсеткіш аймақтар бөлінісінде келесідей:

Жоқ .	АЙМАҚ	АЯҚТАЛҒА Н	КЕРІ ҚАЙТАРЫЛЫ П АЛЫНҒАН+ ТАТУЛАСУ	%
1.	Ақмола облысы	185	124	67%
2.	Астана қаласы	629	350	56%
3.	Ақтөбе облысы	146	76	52%
4.	Алматы қаласы	853	443	52%
5.	Алматы облысы	415	278	67%
6.	Атырау облысы	92	40	43%
7.	Шығыс Қазақстан облысы	113	62	55%
8.	Жамбыл облысы	142	72	51%
9.	Батыс Қазақстан облысы	113	65	58%
10.	Қарағанды облысы	214	87	41%
11.	Қостанай облысы	166	92	55%
12.	Қызылорда облысы	128	59	46%

13.	Маңғыстау облысы	131	74	56%
14.	Павлодар облысы	133	76	57%
15.	Солтүстік Қазақстан облысы	92	63	68%
16.	Түркістан облысы	111	62	56%
17.	Шымкент қаласы	188	91	48%
18.	Абай ауданы	92	60	65%
19.	Жетісу облысы	106	58	55%
20.	Ұлытау облысы	21	8	38%
БАРЛЫҒЫ		4070	2240	55%

Көбінесе қанағаттандырылған талап қоюлар бойынша СО соттардың шешімдерімен келіспейді және сот актілеріне кассациялық сатыға дейін шағымданады.

Бұл ретте сот актілерін талдау кезінде борышкерлердің сот актісін орындауды созбалаңға салу мақсатында СО-ның әрекеттеріне шағымдану құқығын теріс пайдалану фактілері анықталды. Бұл сот актілеріне шағым келтіру көрсеткіштерінен байқалады.

Бірінші сатыдағы соттардың күші жойылған және өзгертілген шешімдерінің саны.

686 бірінші сатыдағы сот актілеріне апелляциялық алқаға шағым келтірілген (2022 ж. - 890).

Бірінші сатыдағы соттар шығарған шешімдердің санын ескерсек, шағымдану деңгейі **62%** немесе **әрбір екінші шешімді құрады.**

Көрсетілген істер санынан:

- күші жойылды - **49** (2022-**39**) немесе 7,9%,
- өзгертілді - **30** (2022-**48**) немесе 4,8%,
- өзгеріссіз қалдырылды - **528** (2022-**663**) немесе 84,8%,
- кері қайтарылып алынды, қайтарылды- **23** (2022-**76**) немесе 3,7 %;
- татуласты – **11** немесе 1,7%.

Барлығы 642 әкімшілік іс аяқталған, оның ішінде 358 шешімге талап қоюшылар шағымданған, оның 322-сі өзгеріссіз қалдырылған; жауапкерлер 277 шешімге шағым келтірген, оның 219-ы өзгеріссіз қалдырылған.

Түзетілген сот актілерінің саны осы санаттағы істер бойынша сот төрелігін жүзеге асырудың сапасы жақсы екенін куәландырады.

Әрбір екінші шешімге шағым жасау бірінші сатыда қабылданған шешімдерді түсіндіру мен уәждемесінің жеткіліксіздігінің себебі болып табылады.

Апелляциялық сатыдағы соттардың күші жойылған және өзгертілген қаулыларының саны

Талдау жүргізілген санат бойынша Жоғарғы Соттың ӘІСА-ға **423** (2022 - 386) кассациялық шағымдар берілген.

Шағымдар мен өтінішхаттар бойынша аяқталған істердің барлығы - **355** (2022 - 207).

Көрсетілгендер ішінен:

- **күші жойылды - 15** (2022 - 13) немесе 4,2%, *оның ішінде бірінші сатыдағы соттардың шешімдері қалпына келтірілген 3* (Алматы - 1, Шымкент - 2),

- **өзгертілді - 2** (2022 - 5) немесе 0,6%,

- өзгеріссіз қалдырылды- **301** (2022-160) немесе 84,8%,

- кері қайтарып алуға байланысты қараусыз қайтарылды- **15** (2022 - 11) немесе 4,2%,

- түсіндіру арқылы қайтарылды - **21** (2022 - 18) немесе 5,9%;

- татуласты - **1** немесе 0,3%.

Жергілікті соттардың 37 ұйғарымы қаралды, оның **4** (Астана, Алматы, БҚО, Қызылорда 1-ден) **күші жойылды**, **33 өзгеріссіз қалдырылды**.

2022 жылдың 1 жартыжылдығымен салыстырғанда келіп түскен шағымдар мен өтінішхаттар саны **37%-ға немесе 9%-ға өскен**.

Барлығы 362 әкімшілік іс аяқталған, оның ішінде талап қоюшылар 171 сот актісіне шағым жасаған, оның 130 өзгеріссіз қалдырылған;

жауапкерлер 226 сот актісіне шағымданған, оның 120 өзгеріссіз қалдырылған.

Апелляциялық және кассациялық сатыдағы соттар нәтижелерінің көрсеткіштерін талдаудан көрінгендей, сот актілерінің 85% өзгеріссіз қалдырылған. Түзетілген сот актілері аз, өйткені негізінен соттар материалдық және процестік құқық нормаларын дұрыс қолданады.

Дауды қарау және түпкілікті шешу кезінде соттар сот талқылауы барысында анықталған бұзушылықтар бойынша ден қою шараларын қолданады.

Ақшалай өндіріп алу түріндегі процестік мәжбүрлеу шараларын қолдану.

Бірінші сатыдағы соттар 92 ақшалай өндіріп алуды қолданған (2022 - 77), апелляциялық саты 0 (2022 - 1), кассациялық саты 0 (2022-2).

Оның ішінде талап қоюшыға – 8, талап қоюшылардың өкілдеріне – 9, мүдделі тұлғаларға және олардың өкілдеріне – 15, СО – 60.

Әкімшілік істерді қарау кезінде СО-ға істі қарауды кейінге қалдыруға әкеп соққан әрекеттер (әрекетсіздік) үшін - **6 ақшалай өндіріп алу**, соттың талабын, сұрау салуын орындамағаны, әкімшілік іске қатысушы адамның сотқа келмегені, сотқа уақтылы хабарламағаны, кері қайтарып алуды уақтылы бермегені, сот отырысында төрағалық етушінің өкімдеріне бағынбағаны, сотта белгіленген қағидаларды бұзғаны, сондай-ақ сотты және (немесе) судьяны құрметтемегені туралы анық куәландыратын өзге де әрекеттер (әрекетсіздік) – **49 ақшалай өндіріп алу**, сот шешімін, тараптардың татуласу, медиация немесе дауды партисипативтік рәсім тәртібімен реттеу туралы келісімін бекіту туралы сот ұйғарымын орындамағаны үшін – **5 ақшалай өндіріп алу** қолданылған.

Негізінен ақшалай өндіріп алулар ӘРПК-нің 127-бабының үшінші, төртінші бөлігі бойынша СО-ға қолданылған.

Жеке ұйғарымдар шығару.

Талдау жүргізілген кезеңде бірінші сатыдағы соттар 164 жеке ұйғарым шығарған (2022 жылы - 225), апелляциялық сатыда - 17 (2022 жылы - 16), кассациялық сатыда - 1 (2022 жылы-1).

Жеке ұйғарымдардың біразы СО қызметінде проблемалардың Бар екенін, заңнама нормаларының дұрыс қолданылмауын және олардың жұмысын сапалы жақсарту қажеттілігін көрсетеді.

Айта кететін жайт, жеке ұйғарымдардың саны 2022 жылмен салыстырғанда айтарлықтай азайған. Бұл әкімшілік істердің көп бөлігі татуласу немесе талап қоюды кері қайтарып алу арқылы қаралғанымен түсіндіріледі.

СО-ға қатысты жеке ұйғарымдар тиісті ден қою шараларын қабылдау үшін Жеке сот орындаушыларының республикалық палатасына, жеке сот орындаушыларының өңірлік палаталарына, Қазақстан Республикасының Әділет министрлігіне жіберіледі.

Жеке ұйғарымдар шығару практикасы соттардың мынадай жағдайларға әкеп соқтырған негіздер бойынша шығарылатынын көрсетті:

бір атқарушылық іс жүргізу шеңберінде СО заңнамасының нормаларын жүйелі түрде бұзу;

атқарушылық іс жүргізу тараптары үшін бұзушылықтар нәтижесінде туындаған елеулі құқықтық салдарлар;

атқарушылық әрекеттер жасау кезінде азаматтардың конституциялық құқықтарын бұзу.

2. СОТ ПРАКТИКАСЫ. Осыған дейін айтылғандай, СО бұзушылықтарды растайды және келіседі. Алайда СО-ның қызметіне тұтастай теріс сипаттама беретін, басқа да бір қалыптасқан практика бар.

Кассациялық сатыда СО өкілеттіктерін артық пайдалану тіркелді (бап/143).

Атқарушылық іс жүргізуді аяқтағаннан кейін, ЖСО 1 жылдан астам уақыт бойы мүлікке тыйым салудан бас тартқан. Яғни борышкердің мүлікке билік ету құқығын заңсыз және ұзақ уақыт шектеген.

Нәтижесінде талап қоюшы өндіріп алушы алдындағы міндеттемелерін толық көлемде орындап, сотта дауласуға мәжбүр болған. Тағы да шағымды кассацияға ЖСО берген. Кассация бас тартқан. Республикалық палатаның атына жеке ұйғарым шығарған.

Басқа мысал, орындау құжатын мәжбүрлеп орындауға ұсыну 3 жылдық мерзім өткеннен кейін **атқарушылық іс жүргізу өндірісін заңсыз қозғауды** айтуға болады (бап/29).

Бірінші сатыдағы сот Ф.-ның талап қоюын ішінара қанағаттандырып, оны заңсыз деп танып, атқарушылық іс жүргізуді қозғау туралы ЖСО қаулысының күшін жойған.

Өндіріп алушының атқарушылық құжатты ұсыну мерзімі атқарушылық іс жүргізу қозғалған сәтке дейін аяқталғаны, өндіріп алушының атқару парағын 42 айдан кейін орындауға ұсынғаны анықталды.

Кассациялық алқа жергілікті соттардың тұжырымдарын қолдап, бірінші және апелляциялық сатыдағы соттардың шешімдерін күшінде қалдырған.

Сот практикасында сот тәжірибесіне қарамастан, **СО борышкерлердің шоттарына, жалақысына, жәрдемақыларына, зейнетақыларына** заңмен белгіленген 50% жоғары лимиттен заңсыз әрекеттермен тыйым салуды жалғастыру фактісі өте жиі кездеседі (бап/28).

Бірінші сатыдағы сот Ф.-ның талап қоюын ішінара қанағаттандырып, оның жұмыс беруші ЖШС талап қоюшыға төлеген 519 мың теңгені Ф.-ның еңбекақы картасының шотынан ұстап қалу бөлігінде ЖСО-ның әрекетін заңсыз деп танып, сондай-ақ сот жауапкер Ф.-ға көрсетілген соманы қайтару міндетін жүктеген.

ЖСО Ф.-ның еңбекақы шотынан 519 мың теңгені заңсыз ұстағаны, бұл Ф.-ға тиесілі жалақының 50%-дан астамын құрайтыны анықталған. Бұл ретте,

Атқарушылық іс жүргізу туралы заңының және Еңбек кодексінің нормаларына сәйкес ай сайынғы ұсталатын төлемнің мөлшері қызметкерге тиесілі жалақының 50 пайызынан аспауы керек.

Кассациялық алқа бірінші және апелляциялық сатыдағы соттардың сот актілерін өзгеріссіз қалдырған.

Атқарушылық әрекеттерді тоқтата тұру туралы соттың ұйғарымына қарамастан, ЖСО заңсыз $\frac{1}{2}$ үлесі бар мүлік пен тұрақ орындарын заңсыз жариялап және сауда-саттыққа қойған. СО қолданыстағы заңнаманың талаптарын бұзып қана қоймайды, сонымен қатар **сот актілерін де елемеген.**

Бірінші сатыдағы сот азамат М.-ның ЖСО-ның сауда-саттықты заңсыз жариялау және өткізу әрекетін заңсыз деп тану туралы талап қоюы қанағаттандырылған.

ЖСО О-ның иелігіндегі тиесілі мүлік үлесінің $\frac{1}{2}$ сауда-саттығын жүзеге асыруға құқылы емес, өйткені мүлікті сату бойынша атқарушылық әрекеттерді тоқтата тұру түрінде ауыртпалықтар болған. ЖСО талап қоюды қамтамасыз ету туралы шығарылған ұйғарым туралы уақытылы хабарланған.

Соттың 10.06.2021 жылғы ұйғарымы оның жеке үлесіне емес, барлық мүлікке қатысты орындалуын тоқтата тұруға міндеттеген. Сондықтан ЖСО азамат М. $\frac{1}{2}$ үлесін, сондай-ақ азамат О-ның $\frac{1}{2}$ үлесінің барлық мүлікке қатысты сату жөніндегі іс-қимылдарды тоқтата тұру бойынша тікелей міндетке ие болған. ЖСО өз қызметінде талапкердің құқықтары мен заңды мүдделеріне нұқсан келтіруге жол берген (Заңның 126-бабының 3-бөлігі).

Сонымен қатар, өндіріп алушының бір кезектегі құқықтарын бұзу фактісі анықталған (бап/99 (2)).

Бір борышкер О.-ға қатысты екі А. және Ж. ЖСО екі атқарушылық іс қозғаған.

М. және Б. бір кезектің өндіріп алушылары болған. Б.-ның даулы жылжымайтын мүлікі өндіріп алушы М.-ның білдірмей жүргізілді.

Бұл ретте ЖСО А. атқарушылық іс жүргізу туралы Заңның 126-бабының 1-тармағының 3-1) тармақшасының талаптарын бұза отырып,

борышкерге қатысты басқа да атқарушылық іс жүргізулердің болуын тексеру үшін шаралар қолданбаған. ЖСО А.-нің аталған әрекеттері екінші өндіріп алушы М-ның заңды құқықтары мен мүдделерін өрескел бұзды, ол да өндіріп алушы Б. сияқты, бесінші кезектің өндіріп алушысы бола отырып, атқарушылық іс жүргізу шеңберінде өз талаптарын пропорционалды түрде қанағаттандыруға құқылы болды.

Осылайша, ЖСО А. заң нормаларын өрескел бұзған, соған байланысты даулы қаулы, сондай-ақ жылжымайтын мүлікті қабылдау-беру актісі оған қатысты тиісті шаралар қабылдау үшін ЖСО атына жеке ұйғарым шығара отырып, негізді түрде жарамсыз деп танылды.

Бұл ретте Заңның 109-бабы СО-ын басқа атқарушылық өндірістерді бір атқарушылық өндіріске қосуға міндеттемейді. Бұл оның құқығы болып табылады.

Сонымен қатар, атқарушылық іс жүргізу туралы Заңның 3-бабының б) тармақшасына сәйкес өндіріп алынған сомаларды кезектің барлық талаптарын толық қанағаттандыру үшін олар жеткіліксіз болған кезде бір кезекті өндіріп алушылар арасында бөлудің барабарлығы атқарушылық іс жүргізудің негізгі қағидаттарының бірі болып табылады. Демек, ЖСО бұл жағдайда өндіріп алынған сомаларды бір кезектегі өндіріп алушылар арасында бөлудің пропорционалдылығы қағидасы бұзылған, бұл әділетсіз болып табылады.

Кассациялық алқа бірінші соттың шешімі мен жеке ұйғарымын қолдап, апелляциялық сатының қаулысы мен ұйғарымын күшінде қалдырған.

СО қызметіне ақы төлеу заңнамада қарастырылған және өндіріп алу сомасына байланысты болып келеді. Сонымен қатар, **өз өкілеттіктерін асыра пайдаланып, ЖСО борышкерден 10% көлемінде атқарушылық санкция өндіріп алған**, бұл 5 млн. теңгені құрады, дегенмен ол өз еркімен төлем жасаған (бап/132(2)).

Бірінші сатыдағы сот 5 млн.теңге мөлшеріндегі соманы өндіріп алу бөлігінде атқарушылық санкцияны өндіріп алу туралы МСО қаулысын

заңсыз деп танып, оның күшін жойған, ЖШС-нің талап қоюын ішінара қанағаттандырған.

5 млн.теңге сомасында 10% мөлшерінде атқарушылық санкция өндіріп алуға жатпайтыны анықталған, өйткені ЖШС сот шешімін орындау кейінге қалдырылған кезеңде төлемді (берешек сомасын) жүргізді, яғни бұл төлемді борышкер мәжбүрлеу тәртібімен емес, өз еркімен жүргізген.

ЖШС-нің 228 млн. теңге мөлшеріндегі берешек сомасы өтелген, бірақ бұл ретте 58 млн.теңге мөлшеріндегі алғашқы өтеу сот шешімін орындауды кейінге қалдыру мерзімі өткенге дейін жүргізілген.

Осыған байланысты, бірінші сатыдағы сот 5 млн.теңге сомасында 10% көлемінде атқарушылық санкцияны өндіріп алу бөлігінде МСО қаулысы заңсыз болып табылады және оның күші жойылуға жатады деген қорытындыға заңды түрде келген.

Кассациялық алқа бірінші және апелляциялық сатыдағы соттың шешімдерін қолдап, күшінде қалдырған.

Аталған бұзушылықтардан басқа, сотқа талап қоюға жүгіндірмей, сол жерде шешілуі мүмкін басқа да бұзушылықтар бар:

Атқарушылық құжат талаптарға сәйкес келмейді, сондай-ақ ол борышкердің не оның мүлкінің орналасқан жері бойынша ұсынылмаған (бап/68);

Сот актісі жойылғаннан кейін ЖСО атқарушылық әрекеттерді заңсыз жүргізген (бап/169);

Тараптарды атқарушылық әрекеттер туралы хабардар ету қажеттілігі туралы заң талаптарын сақтамау (бап/44 (3));

Жер учаскесін іс бойынша өндіріп алушы болып табылмайтын үшінші тұлғаға беру туралы заңсыз қаулы (бап/14);

Шығарумен байланысты заңсыз әрекеттер (бап/50(2,3));

Борышкердің барлық мүлкіне сай емес тыйым салу. Бұл борышкердің 41 мың теңге мөлшеріндегі берешек сомасы кезінде оннан астам жылжымайтын мүлік объектілерін құраған (бап/119).

Алайда, сот тпрактикасында тағы бір жағдай бар, бұл борышкерлердің шағымдану құқығын теріс пайдалануы туралы. Көбінесе борышкерлер СО шешімдері мен әрекеттеріне (әрекетсіздігіне) шағымдану арқылы атқарушылық құжатты орындау мерзімін жасанды түрде ұзартады, яғни іс жүргізу құқығын теріс пайдаланады. Бұл ретте СО істі кассациялық сатыда қарағанға дейін атқарушылық әрекеттерді жалғастыра алмайды. Нәтижесінде заңды күшіне енген сот актілері жылдар бойы орындалмайды.

СО-мен даулар бойынша істерді қарау тәжірибесімен кассациялық сатыдағы сот тәжірибесінің шолуларында және тиісті талдауда толығырақ танысуға болады¹.

3. ҚОРЫТЫНДЫЛАР МЕН ҰСЫНЫСТАР:

Талдау нәтижелері бойынша соттармен негізінде материалдық және іс жүргізу құқығының нормалары дұрыс қолданатындығы анықталды.

Сонымен қатар, екі үрдіс айқын байқалады:

1. СО-мен істердің 55% - дан астамы талап қоюды кері қайтарып алу немесе татуластыру рәсімдері туралы келісім жасау арқылы олардың заңсыз әрекеттерін растаумен аяқталады.

ӘРПК-нің екі жылдық жұмысының нәтижелері бойынша осы уақыт ішінде СО-мен бірдей қателіктер жіберілетіні белгілі болды. Бұл көрсеткіш мұны айқын көрсетеді.

Сондықтан ЖСО палатасына ЖСО әрекеттеріне (әрекетсіздігіне) шағымдану бойынша дауларды шешу құзыретін беру орынды деп санаймыз. Бұл шаралар құқықтарды жедел қалпына келтіруге, сот актілерін сапалы орындауға оң әсер етеді, СО-на деген сенім деңгейі артады.

2. Атқарушылық іс жүргізуді кешіктіру және сот актісін орындамау мақсатында борышкерлер тарапынан құқықты теріс пайдалану фактілерін апелляциялық сатыда сот актілерінің заңды күшіне енуі жолымен ақылға

¹ <https://sud.gov.kz/rus/content/kratkiy-obzor-sudebnoy-praktiki-po-ugolovnym-delam-rassmotrennym-v-kassacionnom-poryadke-v>

қонымды түрде шешуге болады. Жекелеген шетелдерде СО әрекетіне (әрекетсіздігіне) шағымдану жөніндегі даулар апелляция деңгейінде (Әзірбайжан) не бірінші сатыда (Латвия) аяқталады.